

8. Lønns- og konsumprisutviklingen

8.1. Lønnsutviklingen

Ifølge foreløpige nasjonalregnskapstall økte lønn per normalårsverk med 5,7 prosent i 2008, mot 5,6 prosent i 2007. I 2008 falt omfanget av betalt overtidsarbeid, samtidig som langtidssykefraværet steg svakt. Hvis vi ser bort fra bidraget fra endring i betalt overtid og langtidssykefravær, ville veksten i lønn per normalårsverk vært 6,0 prosent i 2008 og 5,5 prosent i 2007. Flere år med god lønnsomhet i næringslivet og høyt press i arbeidsmarkedet bidro til den relativt høye veksten i de to årene. Omslaget til svakere konjunkturer i fjor virket nok dempende på lønnsveksten, blant annet gjennom redusert overtid, men rakk ikke å få veldig store effekter på årsbasis.

Næringsvise tall viser at lønnsveksten varierte en god del mellom næringene i 2008. Lønnsveksten var spesielt sterk i finansiell tjenesteyting og i kraftforsyning, med en vekst i lønn per normalårsverk på henholdsvis 9,4 og 9,1 prosent. Lønnsveksten innen finansiell tjenesteyting må ses i sammenheng med en klar økning i utbetalt bonus sammenlignet med 2007. I 2008 – som i 2007 – var det lavest lønnsvekst i utenriks sjøfart med 3,1 prosent. Den svake veksten i denne næringen skyldes at en stor andel av utenlandsk arbeidskraft lønnes i dollar og at dollarkursen falt i 2008. På fastlandet var lønnsveksten på 4,1 prosent i hotell- og restaurantnæringen klart lavere enn gjennomsnittet.

Veksten i lønn per normalårsverk i industrien var i 2008 5,4 prosent, mot en vekst på 5,5 prosent i 2007. Mens det i 2007 var en klar oppgang i betalt overtid, var det kraftig nedgang i 2008, da nær samtlige industrinæringer reduserte overtidsbruken fra året før. Ser en bort fra bidraget fra nedgangen i overtid og oppgangen i langtidssykefraværet, var veksten i lønn per normalårsverk for industrien hele 6,6 prosent i 2008. Nedgangen i overtid fra 2007 til 2008 var mest markert i metallindustrien og i bygging av skip og oljeplattformer. Den sterkeste lønnsveksten i industrien var i fjor i verksteds- og metallindustrien. Den svakeste lønnsveksten var innenfor kjemiske råvarer og i møbelindustrien.

Lønnsveksten innenfor varehandelen og forretningsmessig tjenesteyting var i 2008 henholdsvis 4,9 og 5,0 prosent. Lønnsveksten, målt som vekst i lønn per normalårsverk, var om lag et kvart prosentpoeng høyere enn lønnstatistikkens tall for vekst i årslønn for heltidsansatte i de to næringene, når en korrigerer for forskjeller i lønnsbegrep og omfang til de to statistikkene, se boks 8.1 for omtale av begreper. For de øvrige næringene er avvikene mindre. Avvikene i lønnsvekst for de to omtalte næringene må sees i sammenheng med at en i utarbeidelsen av nasjonalregnskapet utnytter flere kilder enn lønnstatistikken. Kildematerialet som er lagt til grunn i utarbeidelsen av lønnstatistikkens tall for de to næringene viser forøvrig at strukturelle endringer i

Tabell 8.1. Lønn. Prosentvis vekst fra året før

	2006	2007*	2008*
Lønn per normalårsverk			
I alt	4,8	5,6	5,7
Utvinning av olje og gass, inkl. tjenester	6,2	6,6	5,8
Utenriks sjøfart	5,5	2,5	3,1
Fastlands-Norge	4,7	5,6	5,7
Industri og bergverksdrift	4,8	5,5	5,4
Annen vareproduksjon	4,4	6,4	5,6
Primærnæringer	5,0	5,2	5,4
Elektrisitetsforsyning	3,6	8,9	9,1
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,3	6,3	5,4
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	5,0	5,7	5,5
Varehandel	5,2	5,6	4,9
Samferdsel	5,4	6,1	5,0
Annen tjenesteyting	4,4	5,5	5,9
Offentlig forvaltningsvirksomhet	4,1	5,1	6,0
Statsforvaltningen	4,4	5,4	6,3
Sivil forvaltning	3,7	5,3	6,2
Forsvaret	8,7	5,7	6,4
Kommuneforvaltningen	3,9	5,0	6,0
Lønn per timeverk			
I alt	5,5	5,4	5,2
Utvinning av olje og gass, inkl. tjenester	8,8	6,8	4,7
Utenriks sjøfart	2,9	2,3	3,1
Fastlands-Norge	5,5	5,4	5,2
Industri og bergverksdrift	5,5	5,0	5,6
Annen vareproduksjon	4,5	6,0	5,1
Primærnæringer	5,8	5,2	4,9
Elektrisitetsforsyning	3,9	8,5	7,5
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,2	5,7	4,9
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	5,7	5,5	4,8
Varehandel	6,2	5,4	4,3
Samferdsel	6,2	5,7	4,2
Annen tjenesteyting	5,0	5,5	5,0
Offentlig forvaltningsvirksomhet	5,4	5,2	5,7
Statsforvaltningen	5,7	5,4	5,6
Sivil forvaltning	5,3	5,4	5,5
Forsvaret	8,5	5,7	5,6
Kommuneforvaltningen	5,1	5,0	5,7
Lønnskostnad per timeverk			
I alt	5,7	5,5	5,4
Utvinning av olje og gass, inkl. tjenester	8,8	6,8	4,7
Utenriks sjøfart	2,7	2,3	3,1
Fastlands-Norge	5,7	5,5	5,4
Industri og bergverksdrift	6,1	4,8	5,6
Annen vareproduksjon	5,2	5,7	5,0
Primærnæringer	5,8	5,2	4,8
Elektrisitetsforsyning	7,4	8,4	7,4
Bygge- og anleggsvirksomhet	4,8	5,5	4,9
Tjenesteytende næringer ekskl. off. forvaltning	6,0	5,4	4,8
Varehandel	6,2	5,2	4,3
Samferdsel	7,1	5,6	4,2
Annen tjenesteyting	5,3	5,4	5,1
Offentlig forvaltningsvirksomhet	5,2	6,1	6,3
Statsforvaltningen ¹	6,4	8,0	6,4
Sivil forvaltning	6,0	8,3	7,0
Forsvaret	9,2	5,7	1,5
Kommuneforvaltningen	4,3	4,6	6,3

¹ Høy vekst i pensjonskostnader i de statlige regionale helseforetakene i 2007 og 2008 har bidratt til å trekke opp veksten.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 8.1. **Noen lønnsbegreper**

Lønn per normalårsverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn og antall normalårsverk for lønnstakere, der total lønn er definert som kontantlønn inkludert overtidsgodtgjørelse og feriepenger, naturallønn, samt lønn under sykdom og permisjon betalt av arbeidsgiver. Etter dagens regelverk omfatter arbeidsgiverperioden i sykelønnsordningen de første 16 dagene av et sykefraværsforløp. Antall normalårsverk for lønnstakere er definert som summen av antall heltidsjobber (arbeidsforhold) og deltidsjobber regnet som andeler av heltidsjobber blant personer som har lønn som viktigste arbeidsinntektskilde. Personer som er permittert av arbeidsgiver grunnet svak økonomisk inntjening regnes ikke å ha jobb. Gjennomsnittlig antall utførte timeverk i et normalårsverk, vil avhenge av antall virkedager, mengde overtid og alle typer fravær, og vil variere mellom næringer og over tid. Ved beregningene av lønn per normalårsverk utnyttes den årlige lønnstatistikken i tillegg til all annen tilgjengelig informasjon som belyser denne størrelsen. Ved beregningen av veksten i lønn per normalårsverk for 2008 er blant annet utnyttet arbeidskraftundersøkelsen (AKU) og skatteregnskapsstatistikken. Lønn per normalårsverk publiseres som årstall og kvartalstall.

Årslønn for heltidsansatte: Begrep som benyttes i den årlige lønnstatistikken til Statistisk sentralbyrå, og som omfatter samlet lønn eksklusive overtidsgodtgjørelse og naturallønn, en heltidsansatt lønnstaker oppnår hvis vedkommende har utført et avtalefestet normalårsverk og det er et normalt antall arbeidsdager i året. Lønnstatistikken bygger på innhentede opplysninger om lønn og arbeidstid blant et utvalg av virksomhetene i næringene.

Årslønn: Begrep som benyttes i Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU). Begrepet kan både dekke heltidsansatte lønnstakere og beregnede årsverk for alle lønnstakere, det vil si både heltidsansatte og deltidsansatte. I de tilfeller begrepet omhandler heltidsansatte, er det likt med årslønn for heltidsansatte i SSBs lønnstatistikk (som definert ovenfor). I tilfeller der begrepet omhandler beregnede årsverk, er deltidsansatte regnet om til heltidsekvivalenter, ved å ta utgangspunkt i avtalt arbeidstid for deltidsansatte i forhold til avtalt arbeidstid for heltidsansatte.

Lønn per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom total lønn (definert som ovenfor) og antall utførte timeverk for lønnstakere. Antall utførte timeverk, inkluderer overtid, mens fravær på grunn av sykdom, permisjon og ferie ikke regnes med. Lønn per utførte timeverk publiseres som årstall.

Lønnskostnader per utførte timeverk: Nasjonalregnskapsbegrep som viser forholdet mellom totale lønskostnader og antall utførte timeverk (se ovenfor). Lønnskostnader er definert som summen av total lønn (se ovenfor) og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier. Lønnskostnader per utførte timeverk publiseres som årstall.

Reallønn: Uttrykk for lønnsnivået målt i faste priser. Veksten i reallønna vil reflektere utviklingen i lønnas kjøpekraft under forutsetning at gjennomsnittsskatten er uendret. Reallønna beregnes ved å dele det gjennomsnittlige lønnsnivået med en relevant prisindeks.

Tabell 8.2. **Gjennomsnittlig lønn for økonomien samlet. Vekst fra året før i prosent, forskjeller i vekst og anslag på bidrag i prosentpoeng**

	2006	2007*	2008*
Lønn per utførte timeverk	5,5	5,4	5,2
Lønn per normalårsverk	4,8	5,6	5,7
Differanse	0,7	-0,2	-0,5
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:			
Antall normale virkedager	0,8	0,0	-0,8
Sykefravær mv.	0,2	-0,1	0,1
Overtid	-0,2	-0,1	0,2
Lønnskostnader per utførte timeverk	5,7	5,5	5,4
Lønn per utførte timeverk	5,5	5,4	5,2
Differanse	0,2	0,1	0,2
Anslått bidrag til differansen fra endringer i:			
Pensjonskostnader ¹	0,1	0,2	0,2
Arbeidsgiveravgift	0,1	-0,1	0,0

¹ Omfatter også utgifter knyttet til nedbemannings i virksomheter (sluttpakker) som er del av kollektive avtaler. Omfatter fra 2006 også Obligatorisk tjenestepensjon.

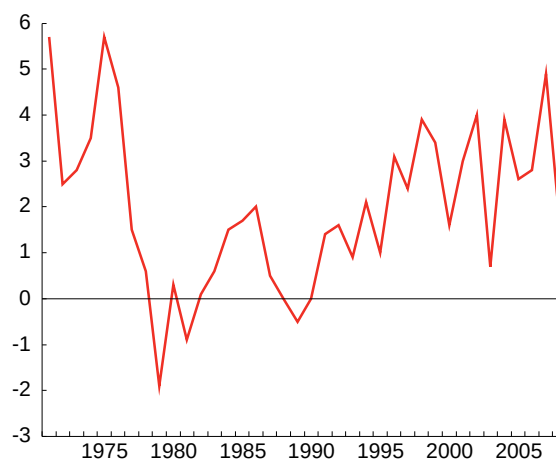
Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.3. **Årslønn for heltidsansatte**

	Prosentvis vekst fra året før			Årslønn i kr
	2006	2007	2008*	2008*
Olje- og gassutvinning inkl. tjenester	4,4	7,8	4,8	619 700
Industri	3,9	5,1	6,6	399 400
Bygge- og anleggsvirksomhet	3,5	5,8	5,8	385 300
Varehandel	3,4	5,9	4,3	398 800
Finanstjenester	7,3	6,6	9,5	574 100
Forretningsmessig tjenesteyting	3,2	5,1	4,8	467 700

Kilde: Lønnstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 8.1. **Reallønnsvekst per normalårsverk. Prosent**

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Boks 8.2. Lønn og sykefravær

I 2008 var det en mindre oppgang i langtidssykefraværet, etter nullvekst i 2007. I tråd med realitetene registrerer nasjonalregnskapet sykepenges som mottas etter arbeidsgiverperiodens utløp, det vil si etter 16 dager, som trygd og ikke som lønn. Økt langtidssykefravær innebærer dermed isolert sett en reduksjon i utbetalt lønn. Dermed påvirkes veksten i lønn per normalårsverk, ettersom antall normalårsverk er uavhengig av sykefraværet. Lønn per utførte timeverk blir derimot i liten grad påvirket av endringer i langtidssykefraværet, siden utbetalt lønn og antall utførte timeverk endres om lag proporsjonalt som en følge av endringer i langtidsfraværet.

sysselsettingen har virket dempende på lønnsveksten. Begge næringer har hatt forholdsvis sterk sysselsettingsvekst i yrker som har et relativt lavt lønnsnivå. I forretningsmessig tjenesteyting har mye av sysselsettingsveksten funnet sted innenfor utleie av arbeidskraft. Det har ellers vært nedgang i omfanget av betalt overtid i de to næringene.

Lønnsveksten innenfor både statlig og kommunal forvaltningsvirksomhet var i 2008 høyere enn gjennomsnittlig lønnsvekst. I de foregående fire årene var det omvendt. Lønnsveksten var høyest i staten, med 6,3 prosent, regnet per normalårsverk.

Den gjennomsnittlige reallønnsveksten regnet per normalårsverk og deflatert med nasjonalregnskapets prisindeks for konsum i husholdninger og ideelle organisasjoner var i fjor 1,7 prosent. Dette er 3,2 prosentpoeng lavere enn i 2007. Nedgangen i reallønnsveksten fra 2007 til 2008 må blant annet ses i sammenheng med prisutviklingen på elektrisitet levert til husholdningene. Fra 2006 til 2007 falt elektrisitetsprisene kraftig, og bidro til å redusere prisveksten for 2007, mens det motsatte var tilfelle for 2008.

Lønn per utførte timeverk økte i 2008 med 5,2 prosent i gjennomsnitt over alle næringer. Veksten i lønn per utførte timeverk var dermed 0,5 prosentpoeng lavere enn veksten i lønn per normalårsverk. Forskjellen kan i stor grad føres tilbake til at det var to flere virkedager i 2008 enn i 2007. Nedgangen i overtid og økningen i sykefraværet trakk i motsatt retning.

Veksten i lønnskostnader per utførte timeverk var 5,4 prosent i 2008, 0,2 prosentpoeng høyere enn veksten i lønn per utførte timeverk. Forskjellen skyldes i hovedsak oppgang i regnskapsførte pensjonskostnader i de regionale helseforetakene. Endringen i pensjonskostnader er i hovedsak knyttet til de ytelsesbaserte tjenestetpensjonsordningene som foretakene tilbyr. Denne type pensjonsordning medfører at all økonomisk risiko påfaller arbeidsgiver. De regnskapsførte pensjonskostnadene endres som følge av endringer i forsikringskrav, markedsmessig endring i fondert avsetning og antatt forløp for en rekke økonomiske parametere.

8.2. Konsumprisutviklingen

Årsveksten i konsumprisindeksen (KPI) var 3,8 prosent fra 2007 til 2008, og man må tilbake til 1990 for å finne en høyere årsvekst. Den underliggende prisveksten målt ved KPI justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE) var 2,6 prosent fra 2007 til 2008, etter å ha ligget under 1,5 prosent i de fem foregående årene.

I likhet med året før påvirket utviklingen i elektrisitetsprisene særdeles sterkt den totale KPI-veksten også i 2008. Mens elektrisitetsprisene i 2007 trakk KPI-veksten betydelig ned, bidro elektrisitetsprisene alene til å øke den totale KPI-veksten med 1,0 prosentpoeng i 2008. Året sett under ett steg elektrisitetsprisene inkludert nettleie med 26,9 prosent som i all hovedsak må tilskrives utviklingen i kraftprisene, ettersom prisene på nettleie bare viste små endringer i 2008. Prisene på flytende brensel økte i samme størrelsesorden som elektrisitetsprisene.

12-månedersveksten i KPI-JAE var tilnærmet sammenhengende stigende fra ettersommeren 2006 fram til oktober 2008, men viste klart avtagende vekst gjennom fjorårets to siste måneder. Flere faktorer bidrar til å forklare utviklingen. Den svake konjunkturutviklingen innbærer lavere etterspørsel fra husholdningene, noe som kan ha bidratt til større tilbudsaktivitet. Konjunktursvekkelsen internasjonalt har også bidratt til lave råvarepriser inkludert prisen på energi og har bidratt til å trekke importprisene ned. Energi er en viktig kostnadskomponent i de fleste produksjonssektorer, og derfor trekker lavere energipriser prisene ned på andre produkter og tjenester. Svakere kronekurs har imidlertid virket i motsatt retning. 12-månedersveksten i KPI-JAE gikk opp med 0,2 prosentpoeng fra desember 2008 til januar 2009 som i hovedsak skyldes en økning i selveiernes boligkonsum på 1,2 prosent fra desember 2008 til januar 2009 mot en marginal nedgang i samme periode året før.

Energiprisene bidro i stor grad til at 12-månedersveksten i KPI var preget av svingninger gjennom fjoråret. I fjorårets to første måneder var 12-månedersveksten i KPI 3,7 prosent før den gradvis falt ned til 3,1 prosent i april og mai 2008. I løpet av sommeren begynte 12-månedersraten å ta seg opp igjen og var i oktober helt oppe i 5,5 prosent, høyeste på 20 år. Den høye veksten kan hovedsakelig forklares med kraftig oppgang i elektrisitetspriser. I september og oktober 2008 lå elektrisitetsprisene over 60 prosent høyere enn på samme tid i 2007. I motsetning til i 2007, da elektrisitetsprisene steg kraftig mot slutten av året, var november og desember 2008 preget av fallende elektrisitetspriser. Dette var den viktigste årsaken til at vekstraten i KPI falt kraftig, til 3,2 prosent i november og videre ned til 2,1 prosent i desember. Fra desember 2008 til januar 2009 falt elektrisitetsprisene ytterligere, noe som resulterte i at prisene lå under nivået samme måned året før. 12-månedersveksten i KPI gikk derimot opp til 2,2 prosent i januar 2009.

Tabell 8.4. **Konsumprisindeksen. Vekt, års- og 12-måneders-
endring i prosent**

	Vekt ¹	2007	2008	Januar 2009
Totalindeks	1 000,0	0,8	3,8	2,2
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	111,8	2,6	4,3	5,0
Alkoholrikkevarer og tobakk	26,8	1,5	3,8	5,1
Klær og skotøy	59,1	-5,1	-4,0	-7,5
Bolig, lys og brensel	295,0	-0,9	6,8	1,8
Møbler og husholdningsartikler mv.	63,3	1,9	3,2	4,2
Helsepleie	27,4	2,5	3,3	2,5
Transport	178,8	1,9	3,9	1,9
Post- og teletjenester	20,9	-2,0	-4,9	-3,9
Kultur og fritid	120,2	0,9	1,6	3,1
Utdanning	2,7	2,0	2,5	4,6
Hotell- og restauranttjenester	34,4	4,3	5,1	4,9
Andre varer og tjenester	59,6	2,0	3,6	4,1
KPI-JE ²	..	1,6	2,5	2,8
KPI-JA ³	..	0,5	3,9	2,2
KPI-JAE ⁴	..	1,4	2,6	2,8
KPI uten elektrisitet	..	1,7	2,8	2,6

¹ Gjeldene fra august 2008 til juli 2009. Tall i promille.² KPI-JE: konsumprisindeks uten energivarer³ KPI-JA: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer⁴ KPI-JAE: Konsumprisindeks justert for avgiftsendringer og uten energivarer

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.5. **KPI-JAE etter leveringssektor. Vekt, års- og 12-
månedersendring i prosent**

	Vekt ¹	2007	2008	Januar 2009
Totalindeks	1 000	1,4	2,6	2,8
Jordbruksvarer	60,4	2,4	4,7	5,7
Fiskevarer	7,4	0,6	4,1	-3,5
Andre norskproduserte konsumvarer	172,8	3,1	4,7	4,1
Importerte konsumvarer	310,2	-0,9	-0,1	0,0
Husleie, ink. fritidsbolig	212,8	1,7	2,7	4,0
Andre tjenester	236,4	2,6	3,8	4,1
Andre tjenester med arbeids- lønn som dominerende prismått	67,4	4,8	5,5	4,3
Andre tjenester, også med andre viktige priskomponenter	169,0	1,8	3,1	4,0

¹ Gjeldene fra august 2008 til juli 2009. Tall i promille.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Drivstoff, som bensin og diesel, viste sammenhengende prisfall gjennom andre halvår 2008, etter nesten sammenhengende prisoppgang fra november 2007 til sommeren 2008. Samlet for 2008 ble årsveksten 8,4 prosent. Prisøkningen på drivstoff skyldes høyere pris på råolje, som gikk opp med hele 36 prosent målt i norske kroner fra desember 2007 til juni 2008. Fra juni til desember 2008 ble prisen på råolje mer enn halvert, noe som bidro til kraftig prisfall på drivstoff i perioden august – desember.

Boks 8.3. Harmoniserte konsumprisindekser

Den harmoniserte konsumprisindeksen (HKPI) er en indikator som brukes til sammenlikninger av inflasjonen i EØS-området. Indeksen er regulert gjennom lovforordninger som pålegger hvert enkelt land i EØS-området å produsere en månedlig harmonisert konsumprisindeks. På noen punkter skiller HKPI seg fra den offisielle norske konsumprisindeksen (KPI). KPI og HKPI baserer seg i all hovedsak på det samme prismaterialet. I de første årene HKPI ble publisert var flere produktgrupper utelatt. Fra og med 2000 er det bare selveierens bokostnader som er utelatt. Dermed utgjør HKPI om lag 86 prosent av vektgrunnlaget til KPI. Det faktum at en såpass viktig konsumgruppe er utelatt medfører at forbruksandelene for de resterende varene og tjenestene i HKPI er noe høyere enn i KPI. Elektrisitet har for eksempel en vekt på 4,45 prosent i HKPI mot 3,7 prosent i KPI. Forsikringstjenester behandles også ulikt i de to indeksene. I HKPI benyttes nettoutgifter til forsikring i vektgrunnlaget og ikke bruttutgifter som i KPI. I praksis måles konsumentenes nettoutgifter til forsikring som forsikringssselskapenes premieinntekter fra husholdningssektoren fratrasket erstatningsutbetalingene.

Selv om vare- og tjenesteutvalget i HKPI er svært lik KPI, vil indeksen i perioden mellom basismånedene i KPI (juli) og i HKPI (desember) bygge på noe ulikt produktgrunnlag. Dette har sammenheng med at nye varer inkluderes i august i KPI, men først i januar året etter i HKPI. I den grad prisutviklingen for nye varer skiller seg vesentlig fra de «gamle» varene, kan dette bidra til ulik samlet prisutvikling i HKPI og KPI. Eksempelvis ble det i august 2008 supplert en håndfull nye representantvarer innen gruppen «Kultur og fritid» i KPI som ikke ble tatt inn i HKPI før januar 2009. Indeksen for denne gruppen viste et noe avvikende forløp mellom KPI og HKPI utover høsten 2008. Forskjeller i prisnivået mellom basismånedene for varer med store prisbevegelser kan også ha en betydning.

HKPI for Norge steg med 3,4 prosent fra 2007 til 2008, mens årsveksten i KPI var på 3,8 prosent. I tillegg til at varekurvene i de to indeksene i visse perioder er noe ulike, må forskjellen i årsvekstratene forklares med prisnivåforskjeller i basismånedene hovedsakelig på elektrisitet. Prisene på elektrisitet økte klart mer i KPI enn i HKPI på grunn av betydelig lavere prisnivå i juli 2007 og 2008 enn i desember 2007.

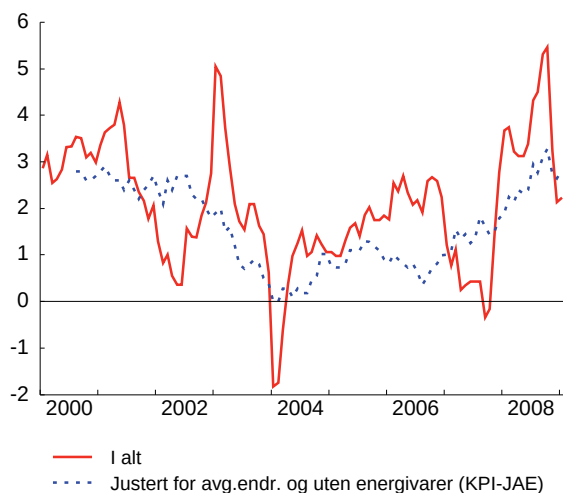
De harmoniserte konsumprisindeksene for EU og euroområdet økte fra 2007 til 2008 med henholdsvis 3,7 og 3,3 prosent.

**Harmoniserte konsumprisindekser (HKPI). Prosentvis vekst
fra samme periode året før**

	2007	2008	jan.09
Norge	0,7	3,4	2,6
EU	2,3	3,7*	
Euro-området	2,1	3,3*	

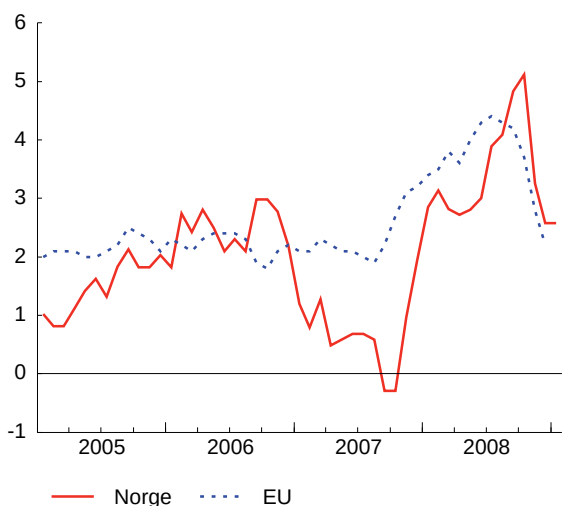
Kilde: Statistisk sentralbyrå og Eurostat.

Figur 8.2. Konsumprisindeksen (KPI). Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Figur 8.3. Harmonisert konsumprisindeks. Prosentvis endring fra samme måned året før

Kilde: Eurostat.

KPI uten energivarer (KPI-JE) steg med 2,5 prosent fra 2007 til 2008, energivarene samlet bidro dermed til å trekke KPI-veksten opp med 1,3 prosentpoeng i 2008. Veksten i KPI justert for avgiftsendringer (KPI-JA) var 3,9 prosent fra 2007 til 2008. Med unntak for tobakksavgiftene på snus og skrå som økte med 13,3 prosent, ble stykkavgiftene hovedsakelig justert med om lag 2,6 prosent i januar 2008. I KPI-JA og KPI-JAE justeres fjorårsavgiftene med den løpende prisveksten som samlet for året endte på 3,8 prosent. Ettersom de fleste avgiftsøkninger i 2008 dermed ble justert mindre opp enn den faktiske prisveksten, ble det reelle bidraget fra avgiftsøkningene negativt og utgjorde 0,1 prosentpoeng.

Matvareprisene steg samlet med 4,3 prosent i 2008. Man må tilbake til 1998 for å finne en høyere årsvekst. De viktigste bidragene fra denne gruppen kom fra prisene på meieriprodukter, brød og kornprodukter med

Boks 8.4. Justerte konsumprisindekser

Statistisk sentralbyrå publiserer månedlig tre indikatorer som har til hensikt å belyse utviklingen i den underliggende konsumprisveksten; konsumprisindeksen uten energivarer (KPI-JE), konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer (KPI-JA) og konsumprisindeksen justert for avgiftsendringer og uten energivarer (KPI-JAE). Alle indikatorene er avledet fra KPI. Etableringen av KPI-JA og KPI-JAE hadde sin bakgrunn i Norges Banks nye mandat for pengepolitikken gitt mars 2001. Forskriften sier at det operative målet for pengepolitikken skal være en årsvekst i konsumprisene som over tid er nær 2,5 prosent, men det skal i utgangspunktet ikke tas hensyn til direkte effekter på konsumprisene som skyldes endringer i rentenivået, skatter, avgifter og særskilte midlertidige forstyrrelser. Endringer i energiprisene er ofte av en slik karakter at de kan oppfattes som midlertidige forstyrrelser.

Med direkte virkninger av avgiftsendringer, menes endringer i avgifter som legges direkte på konsumvarer og tjenester, i motsetning til skatte- og avgiftsendringer som først virker gjennom prisene på innsatsfaktorer og siden blir veltet over i utsalgsprisene på konsumvarer og tjenester.

KPI-JA og KPI-JAE justeres for reelle endringer i såkalte varetilknyttede avgifter. Dette omfatter merverdiavgiften og de fleste stykkavgifter, dvs. avgifter som er fastsatt som et beløp per enhet. Målt som forbruksandeler har om lag 70 prosent av vare- og tjenesteutvalget i KPI en positiv momsats, mens om lag 20 prosent blir rensert for reelle endringer i stykkavgifter. I praksis justeres prisen ved at den aktuelle avgiften i utgangspunktet trekkes ut og fjorårets avgift legges til. Stykkavgiften må videre justeres i takt med prisstigningen, for at den reelt sett skal være uendret. Dersom den faktiske avgiftsendringen er høyere enn prisstigningen, trekkes den justerte serien ned og vice versa.

KPI-JE og KPI-JAE er indikatorer der energivarene i KPI blir holdt utenfor beregningene, slik at vektene til alle andre varegrupper øker proporsjonalt. Energivarene, først og fremst representert ved elektrisitet og drivstoff, utgjør om lag 8 prosent av vektgrunnlaget i KPI. Ved å sammenligne utviklingen i KPI og KPI-JE får man et klart bilde på betydningen av utviklingen i energiprisene for KPI.

oppganger på over 7 prosent. Prisøkningen på disse produktene kan i noen grad føres tilbake til jordbruksoppgjøret med virkning fra 1. juli. Andre bakenforliggende årsaker som kan forklare den høye prisveksten på matvarer er internasjonale forhold. I 2007 og et godt stykke ut i 2008 var det en sterk global økning i råvareprisene som må ses i sammenheng med bortfall av produksjon på grunn av værforhold og økende etterspørsel.

KPI gruppert etter leveringssektor viser at priser på arbeidsintensive tjenester, der lønn er en viktig faktor, samlet økte med 5,5 prosent fra 2007 til 2008. Tjenester knyttet til vedlikehold og reparasjon på bilverksted hadde en prisvekst på 7,2 prosent, mens priser på tjenester knyttet til hår og skjønnhetspleie steg med 5,8 prosent. Gjennom 2008 synes det som om nedgangen i aktiviteten innen boligbygging også har slått ut i

Boks 8.5. Flyreiser i KPI

I konsumprisindeksen (KPI) måles prisutviklingen på flyreiser rettet mot private husholdninger. Totalt inngår et utvalg på 14 destinasjoner i undersøkelsen, hvorav 7 innenlands og 7 utenlands. Prisene hentes direkte fra internettssidene til et utvalg av bedrifter som opererer i Norge. Avreisetidspunktet legges til en fast dag i uken som den 15. i hver måned inngår i. Dette for å være mest mulig konsekvent i forhold til innsamlingstidspunktet av priser ellers i KPI, og i tillegg ta hensyn til at prisene kan variere avhengig av hvilken ukedag reisen foretas på. Prisene kan også variere avhengig av når på døgnet reisen foretas. Undersøkelsen dekker derfor inntil fire ganger per dag for hvert flyselskap i den grad flyselskapene tilbyr reiser til de valgte tidspunktene. Datainnsamlingen starter tre måneder før avreise for reiser innenlands, og foretas en gang per måned inntil en måned før avreise og deretter ukentlig. For utenlandsreiser starter datainnsamlingen fire måneder før avreise og gjennomføres på tilsvarende måte. Prisene som ligger til grunn er, som ellers i KPI, faktiske utsalgspriser.

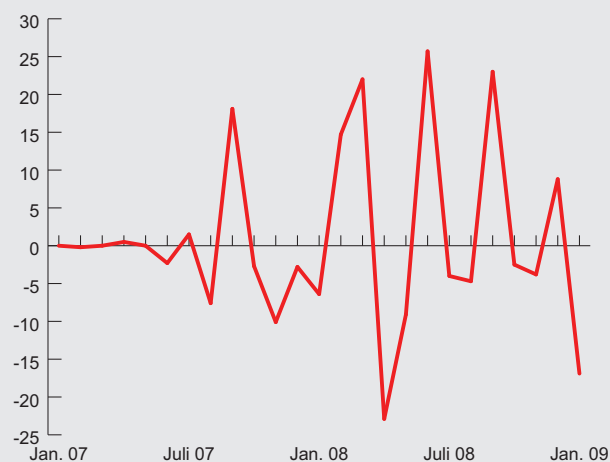
Denne metoden ble innført i august 2007 og tar, i motsetning til tidligere, hensyn til at bestillingstidspunktet for en flyreise har avgjørende betydning for prisen. Metoden innebærer også en utvidelse av antall destinasjoner, en betydelig økning i antall observasjoner per reise og en klarere presisering av billetttype. Ettersom husholdninger i svært stor grad benytter seg av ikke-fleksible billetter følges kun prisutvikling på disse.

Etter metodeomleggingen har prisene på flyreiser vist større svingninger enn tidligere. Etter et betydelig prishopp på om lag 25 prosent i juni 2008, falt prisene i juli og august før de igjen steg kraftig med 23 prosent i september. Utover

høsten falt prisene noe før de i desember viste en oppgang på om lag 8 prosent. I 2008 steg prisene på flyreiser samlet med 6,0 prosent året sett under ett.

Utgifter til flyreiser står for i underkant av 1 prosent av husholdningenes samlede forbruk. Til tross for relativ lav vekt på flyreiser kan store prissvingninger i enkeltmåned forårsake betydelige bidrag til den totale KPI-veksten. Eksempelvis lå prisene på flyreiser i desember 2008 32,5 prosent høyere enn i desember 2007, og bidro dermed til i underkant av 0,3 prosentpoeng av 12-månedersveksten på 2,1 prosent i KPI.

Månedlig prisendring for flyreiser

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

prisene på varer og tjenester til vedlikehold og reparasjon av bolig. I 2007 var årsveksten for denne gruppen samlet 6,2 prosent og fallende til 4,3 prosent i 2008, der varene innen gruppen vektlegges med om lag det dobbelte av tjenestene. I 2008 steg prisene på tjenester til vedlikehold og reparasjon av bolig i samme størrelsesorden som året før, derimot har prisene på varer avtatt gradvis og i takt med kraftig aktivitetsnedgang i byggebransjen i Norge og i våre naboland. I desember lå prisene på disse varene under nivået samme måned året før.

Flere andre tjenester som inngår i KPI har også hatt en prisvekst godt over gjennomsnittet i 2008. Drosjetakster og billettpriser på flyreiser økte klart fra 2007 til 2008. Billettprisene på flyreiser viser store svingninger fra måned til måned og året sett under ett steg prisene med 6,0 prosent. Det er også registrert betydelig prisvekst på tjenester knyttet til kultur og fritid samt for hotellovernattinger og restaurantbesøk. I motsetning til de aller fleste andre tjenester i KPI har teletjenester hatt fallende priser i en årrekke. I 2008 var prisfallet på teletjenester 4,5 prosent, og i løpet av de siste ti årene er prisene redusert med nærmere 30 prosent.

Den kraftige globale konjunkturedgangen og urolighetene i verdens finansmarkeder har medført økt etterspørselen etter gull med påfølgende sterk prisvekst på det internasjonale råvaremarkedet. For KPI er konsekvensen at prisene på smykker og ur har økt langt kraftigere i 2008 enn tidligere år. Andre konsumgrupper som viste sterk vekst på årsbasis er priser på blomster og hageartikler med en samlet oppgang på 8,3 prosent, priser på aviser og tidsskrifter som gikk opp med 5,9 prosent og varer for rengjøring i bolig med en prisvekst på 7,1 prosent.

Prisutviklingen på importerte konsumvarer har i en årrekke bidratt til å dempe den generelle prisveksten, og i ni av de siste ti årene har prisene falt. Utviklingen må ses på bakgrunn av en gjennomgående styrking av kroner verdien, dreining av importen i retning lavkostland og produktivitetsvekst i varehandelen. Importerte konsumvarer falt samlet sett med 0,3 prosent i 2008, som er noe svakere nedgang sammenlignet med tidligere år. Krona svekket seg kraftig gjennom andre halvår i fjor. På årsbasis var den importerte kronekursen likevel uforandret fra 2007 til 2008. Gjennom januar 2009 har mye av svekkelsen blitt reversert, men ved utgangen av januar var krona fremdeles vel 5 prosent svakere enn gjennomsnittsverdien i 2008. En svakere krone vil

Boks 8.6. Indeks for varer og tjenester etter leveringssektor

I tabell 8.4 er konsumprisindeksen (KPI) gruppert etter den internasjonale formålsklassifiseringen COICOP. For å kunne indikere noe om de bakenforliggende drivkreftene foretas også en gruppering av representantvarene etter leveringssektor (tabell 8.5). Inndelingen består av seks leveringssektorer.

Ved beregning av indekser etter leveringssektor inngår representantvarene med samme vekt som ved beregningen av COICOP indeksene. En viktig begrensning ved disse indeksene er at prismaterialet til KPI er utsalgspris fra detaljist. De prisene som ligger til grunn for beregningene, er altså ikke produsent- eller importpriser. I tolkningen av indeksseriene gruppert etter leveringssektor må en derfor ta i betraktning at avanse i varehandelen inngår som en del av prisgrunnlaget.

Grupperingen av representantvarene etter leveringssektor er i betydelig grad basert på skjønn. Enkelte varer kunne – kanskje med like stor rett – vært plassert i andre grupper. Et område hvor det generelt kan være vanskelig å trekke skarpe skillelinjer er mellom norskproduserte og importerte varer. For eksempel betraktes grønnsaker som jordbruksvarer, selv om det gjennom året også er import av disse varene.

isolert sett gjøre importerte konsumvarer dyrere, men det tar lang tid før valutakursendringer fullt ut slår ut i norske utsalgspriser.

Klær utgjør en stor andel av importerte konsumvarer, og klesprisene falt med 5,0 prosent i gjennomsnitt i 2008, som er i tilnærmet samme størrelsesorden som i de fire foregående årene. Prisfallet på klær kan fortsatt i noen grad tilskrives vridning i klesimporten fra Europa til Asia. Verdien av klesimporten fra Asia utgjorde i 2008 i følge foreløpige tall fra utenrikshandelsstatistikken nesten 60 prosent, der Kina er den klart største leverandøren. Nye kjedeetableringer og økt konkurranse kan også være en medvirkende årsak til de fallende klespriser. Fra november til desember 2008 falt klesprisene med 2,0 prosent, som er en kraftigere nedgang sammenlignet med tidligere perioder på samme tid. Dette kan trolig skyldes større tilbudsaktivitet på grunn av konjunktursvekkelsen. Prisene på skotøy har i likhet med klesprisene falt trendmessig i en årrekke, men i 2008 steg prisene samlet for første gang siden 2000. Andre viktige importerte konsumvarer er audiovisuelt utstyr og teleutstyr. Helt siden midten av 90-tallet har det vært et trendmessig fall i prisene på audiovisuelt utstyr. Fra 2007 til 2008 falt disse prisene med hele 9,0 prosent, og dette er langt kraftigere enn tidligere. Også prisene på teleutstyr falt betydelig i 2008. Prisnedgangen på elektronikk må ses i sammenheng med teknologiske framskritt.